

Дослідження О. Буланової, О. Вовчик-Блакитної, М. Зеленової, М. Каневської, А. Ісмагілової, А. Панасюка, З. Хоменко свідчать, що модель спілкування вчителя з молодшими школярами, впливає на перебіг навчання дитини у школі.

Педагогічні методи, які застосовуються учителями, повинні включати м'яке навчальне навантаження, авансування успіху і створення "ситуації успіху", акцентуацію досягнень дитини в навчальній діяльності [1; 2].

Таким чином, на гармонійний розвиток молодшого школяра, збереження його психічного здоров'я впливає особливість організації навчально – виховного процесу і особистість вчителя.

Висновок. Аналіз літературних джерел дає нам підстави розглядати дотримання науково обґрунтованих норм навчального навантаження, з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, виконання принципів гуманізації освіти необхідними і обов'язковими умовами збереження психічного здоров'я молодших школярів.

Зроблений теоретичний аналіз проблеми потребує обґрунтування ефективних засобів формування психічного здоров'я молодшого школяра, що стане предметом наших подальших досліджень.

Використана література:

1. Андрос М. Є. Психічне здоров'я особистості в навчальних закладах / М. Є. Андрос // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 4. – С. 27-33.
2. Безруких М. М. Трудности обучения младших школьников, имеющих нарушение психического здоровья / М. М. Безруких, С. П. Ефимова, Е. Н. Юркевич // Мир психологии. – 2003. – № 4(236). – С. 211-218.
3. Гармаш Л. Психічне здоров'я учнів початкової школи та шляхи його поліпшення / Л. Гармаш, Н. Коцур, Л. Товкун // Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації. – 2011. – № 2. – С. 323-327
4. Косигіна О. В. Створення психологічного безпечного освітнього середовища / О. В. Косигіна // Управління школою. – 2013. – № 10-12 (382-384). – С. 61-67.
5. Психологическая безопасность в образовании : [монография] / И. А. Баева. – СПб. : Издательство "СОЮЗ", 2002. – 271 с.
6. Хухлаева О. В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / О. В. Хухлаева – М. : Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.

Аннотація

В статті розглядаються питання, пов'язані з особливостями стану психічного здоров'я молодших школярів. Аналізуються психолого-педагогічні фактори, впливаючі на психічне здоров'я учнів. Намечені напрямки подальшого дослідження ефективних методів формування психічного здоров'я молодшого школяра.

Annotation

The article discusses the issues associated with the peculiarities of the mental health of Junior schoolchildren. Analyzes the psychological and pedagogical factors affecting the mental health of students. Identifies areas for further research on effective methods for the development of mental health of primary school children.

УДК 37.015.3:159.947.5]:37.011.3-051

Власенко І. А.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-ОСОБИСТІСНОЇ СФЕРИ СУЧАСНИХ ВЧИТЕЛІВ

У сучасних умовах соціально-економічних та політичних перетворень особливої ваги набуває формування системи освіти, зорієнтованої на розвиток особистісних особливостей дитини. Одним із чинників такого розвитку є особистість вчителя як важливого учасника педагогічної взаємодії. У численних дослідженнях підкреслюється, що особистість вчителя та характерні особливості його професійної діяльності мають визначальний вплив на формування особистості учня (Ф. Н. Гонаболін, О. О. Бодальов, Н. О. Менчинська, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна та ін.). У цьому контексті актуальним уявляється з'ясування особливостей мотиваційно-особистісної сфери вчителя (О. О. Бірюк, І. І. Осадчева, Г. С. Кожухар), з якими пов'язане здійснення професійної діяльності. Розвиток мотиваційної сфери в процесі професійного становлення особистості висвітлюється в роботах Б. Г. Ананьєва, В. І. Ковальова, О. Г. Шмельова. Вивченню професійних мотивів учителя присвячено праці Л. Н. Захарової, Л. С. Подимової, В. О. Сластьоніна та ін.

Метою нашого дослідження було виявити особливості мотиваційно-особистісної сфери сучасних вчителів, які є важливим чинником їх особистісного та професійного зростання. До таких особливостей, на нашу думку, належать міра узгодженості мотиваційно-особистісної сфери. **Завдання** дослідження – провести змістовний аналіз структури цінностей та виявити ступінь і характер дезінтеграції в мотиваційно-особистісній сфері сучасних вчителів.

Дезінтеграція в мотиваційно-особистісній сфері потенційно може стимулювати індивіда до подолання неконструктивного стану, розширення способів та форм поведінки, діяльності, спілкування, а з іншого боку – здатна стримувати особистісний та професійний розвиток (Т. С. Яценко, Л. М. Мітіна, О. В. Кузьменкова).

На думку О. Б. Фанталової, розузгодження в мотиваційно-особистісній сфері свідчить як про ступінь незадоволення актуальною життєвою ситуацією, внутрішню конфліктність, блокаду основних життєвих потреб, так і про рівень самореалізації, внутрішньої ідентичності, інтегрованості [1, с. 5-6].

З метою вивчення даного показника нами було використано методику "Рівень співвідношення "цінності" й "доступності" в різних життєвих сферах" О. Б. Фанталової, що дає змогу виявити ступінь розузгодження, дезінтеграції між двома площинами свідомості – "цінністю" (Ц) (головними життєвими цінностями, особистісними смислами, віддаленими цілями) і "доступністю" (Д) (всім безпосередньо доступним, пов'язаним із реалізацією легкодоступних цілей). Максимальне розходження між Ц і Д у разі, коли Ц>Д, означає стійкий, глибокий, до теперішнього часу незворотний внутрішній конфлікт (ВК). Зворотне співвідношення, коли Д>Ц, означає стан "внутрішнього вакууму" (ВВ) – внутрішньої спустошеності, зниження спонукань [1].

У дослідженні взяли участь 86 вчителів віком від 21 до 62 років (середній вік – 44,3 роки), з них 80 жінок та 6 чоловіків - із загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл м.Києва та м.Звенигородки Черкаської області. Їх було розподілено на групи відповідно до віку: молоді вчителі (21-35 років, n=31), педагоги середнього віку (36-50, n=28), зрілі вчителі (51-66 років, n=26).

У ході дослідження виявлено індекс розходження "цінності - доступності" ("Ц-Д"), що вважається індикатором внутрішніх конфліктів у мотиваційно-особистісній сфері; його середнє значення складає 32,87, $\sigma = 13,9$. Високі показники індексу виявлено у 40,6% педагогів, середні та низькі – у 27,9 та 31,5% відповідно. Ми встановили, що високі показники розузгодження мотиваційно-особистісної сфери у молодих вчителів (M=36,03) та педагогів середнього віку (M=38,6) фіксуються достовірно частіше, порівняно з групою зрілих вчителів (M=31,0) – $\phi^*=2,469$, $p \leq 0,006$ у молодих та $\phi^*=2,22$, $p \leq 0,013$ у вчителів середнього віку. Відзначається, що молоді вчителі схильні до конформної поведінки (С. Л. Лавриненко), і це, на нашу думку, може бути пов'язано з актуалізацією внутрішніх конфліктів та внутрішніх вакуумів у їх мотиваційно-особистісній сфері. Зрілі вчителі схильні до стереотипізації професійних функцій, дій та операцій, мають сформовану позицію щодо себе та своєї педагогічної діяльності, усвідомлюють особливості власного досвіду (С. Л. Лавриненко), що, ймовірно, є чинником більшої інтегрованості мотиваційно-особистісної сфери.

Також ми встановили, що у мотиваційно-особистісній сфері вчителів домінують екзистенційні (загальнолюдські) та індивідуальні цінності. Так, найвищими рангами у структурі цінностей (у дужках - ранг по вибірці) характеризуються: щасливе сімейне життя (1); здоров'я (2); любов (3) - перша за значущістю група цінностей. Друга за значущістю група представлена сферами: наявність хороших і вірних друзів (4); впевненість у собі (5); свобода (6); третя група цінностей об'єднує сфери матеріально забезпечене життя (7); пізнання (8); цікава робота (9). Четверта за значущістю група цінностей представлена сферами: творчість (10); активне, діяльне життя (11); краса природи і мистецтва (12).

Очевидно, висока значущість загальнолюдських цінностей у вибірці пов'язана із прагненням вчителя зберегти власну ідентичність під тиском загальної глобалізації, потужних крос-культурних впливів, наступу маскультури. Вагомою також є значна кількісна перевага вчителів жіночої статі, для яких традиційно значущими залишаються цінності сімейного життя, безпосереднього спілкування, взаємодопомоги, підтримки.

Аналіз загальної структури цінностей дозволяє виділити тенденцію до переміщення цінностей індивідуального вдосконалення (пізнання, цікава робота, творчість, активне, діяльне життя) у третю-четверту за значущістю групи. Це, ймовірно, свідчить про те, що для частини вчителів прагнення до підвищення професіоналізму, ерудованості втрачають актуальність, що може бути пов'язано з переорієнтацією інтересів з області професійної діяльності на інші сфери (О. М. Любимова). В умовах посиленого зовнішнього і внутрішнього контролю у педагогів нерідко розвивається нервово перенапруження, що запускає дефіцитарну мотивацію (за А. Маслоу). Порівняльний аналіз виділених за спеціалізацією груп (вчителі початкових класів (n=25), історії (n=21) та вчителі-філологи (n=40) не виявив значущих змістових відмінностей у структурі цінностей.

На основі аналізу одержаних даних виявлено, що в мотиваційно-особистісній сфері вчителів домінують внутрішні конфлікти у сферах "здоров'я" (34,1%, M=4,37), "матеріально забезпечене життя" (17,4%, M=2,23), "щасливе сімейне життя" (18,5%, M=2,37) (див. таблицю). Згадані сфери представляють найбільш афективно заряджені частини самосвідомості. Отже, сфери, що мають високу значущість для більшості вчителів, виявляються найменш доступними, що засвідчує високий ступінь незадоволення поточною життєвою ситуацією.

Показники розузгодження мотиваційно-особистісної сфери у різних життєвих сферах вчителів

	Сфери											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ВК	0	376 (34,1%)	4 (0,4%)	0	117 (10,6%)	192 (17,4%)	38 (3,4%)	92 (8%)	4 (0,4%)	72 (6,5%)	204 (18,5%)	5 (0,5%)
ВВ	268 (29,6%)	13 (1,4%)	87 (9,6%)	213 (23,5%)	15 (1,7%)	9 (1,0%)	24 (2,6%)	31 (3,4%)	123 (13,6%)	27 (3,0%)	0	96 (10,6%)

1 – активне, діяльне життя; 2 – здоров'я (фізичне і психічне здоров'я); 3 – цікава робота; 4 – краса природи і мистецтва; 5 – любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною); 6 – матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальної скрути); 7 – наявність хороших і вірних друзів; 8 – впевненість у собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів); 9 – пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, а також інтелектуальний розвиток); 10 – свобода як незалежність у вчинках і діях; 11 – щасливе сімейне життя; 12 – творчість (можливість творчої діяльності); ВК – внутрішні конфлікти; ВВ – внутрішні вакууми.

Виявлено домінуючі ВВ у сферах “активне, діяльне життя” (29,6%, М=3,12), “краса природи та мистецтва” (23,5%, М=2,56), “пізнання” (13,6%, М=1,43). Внутрішній вакуум у сфері “активне, діяльне життя” може свідчити про так зване “перенасичення” активною діяльністю, що суб'єктивно відчувається індивідом, зниження спонукань до такої діяльності. Внутрішній вакуум у сфері “краса природи і мистецтва”, очевидно, пов'язаний із впливом на індивідуальну свідомість ідеології споживання. Відповідно частина вчителів позбавляють себе потужного джерела саморозвитку і саморозуміння. ВВ у сфері “пізнання” у частини вчителів можемо трактувати як знижене прагнення до інтелектуальних, духовних зусиль, пошуків.

Отже, з'ясовано, що провідне місце у мотиваційно-особистісній сфері сучасних вчителів належить цінностям “щасливе сімейне життя”, “здоров'я” та “любов”. Потужними дезінтегративними тенденціями в мотиваційно-особистісній сфері відзначаються 40,6% вчителів. Найбільш конфліктогенними ціннісними сферами для більшості вчителів є “здоров'я”, “щасливе сімейне життя”, “матеріально забезпечене життя”. Внутрішні вакууми найгостріше виявилися в таких ціннісних категоріях, як активне, діяльне життя, краса природи і мистецтва та пізнання.

Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні взаємозв'язків між особливостями розумового мотиваційно-особистісної сфери та змістом і характером рольових внутрішньоособистісних конфліктів, у виявленні ролі внутрішніх конфліктів та внутрішніх вакуумів у реалізації смислотворчих орієнтацій вчителя.

Використана література:

1. Фанталова Е. Б. Диагностика внутріличностного конфликта. – М. : Фолиум, 1997. – 48 с.
2. Митина Л. М., Кузьменкова О. В. Психологические особенности внутрличностных противоречий учителя // Вопросы психологии. – 1998. – № 3. – С. 3-16.

Аннотація

В работе осуществлен анализ степени и характера дезинтеграции в мотивационно-личностной сфере, представлены особенности структуры ценностей современных учителей.

Annotation

The analysis of degree and character of disintegration in motivation-personality sphere is carried out, the features of structure of values of modern teachers are presented.

УДК 373.2.033:82-343

Волошина К.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ЗУМОВЛЮЮТЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Проблема дослідження сукупності соціально-психологічних чинників, що зумовлюють формування екологічної свідомості особистості посідає важливе місце у психологічній науці, оскільки тільки екологічна безпека суспільства залежить від сформованості екологічної відповідальності, духовної культури та ціннісний орієнтації усіх членів суспільства. Провідна роль у формуванні та розвитку екологічної свідомості молоді належить системі освіти що зумовлює актуальність формування відповідних професійних та духовних якостей у майбутніх вчителів.

Питання розвитку екологічної свідомості особистості та психологічні аспекти її детермінації ґрунтовно досліджували закордонні (С. Д. Дерябо, В. І. Панов, І. Е. Точило, В. А. Ясвін та інш.) й вітчизняні (О. В. Грезе, І. В. Кряж, А. М. Львовичкіна, О. М. Романова, В. О. Скребець Р. Ю. Харитонов, Ю. М. Швалб, І. І. Шлімакова та інш.) науковці. Разом з тим дослідженню соціально-психологічних аспектів формування екологічної свідомості особистості майбутнього вчителя приділена недостатня увага.

Існують різні підходи у дослідженні чинників розвитку екологічної свідомості особистості (А. В. Гришин, А. В. Кічук, М. Г. Складановська, Р. Ю. Харитонов). Серед чинників, що зумовлюють формування екологічної свідомості майбутніх вчителів, ми виокремлюємо особистісну зрілість, ціннісні орієнтації, рефлексивність, відповідальність, духовну культуру.

Оскільки у навчально-виховному процесі визначальне місце посідає саме особистість учителя, тобто педагогічно спрямована сукупність ідейних, емоційних, вольових та характерологічних якостей, поряд із